

implementation of European environmental initiatives, the implementation of the state environmental component in all economic sectors and activities, including education and training that will ensure the conservation, sustainable use and restoration of natural resources, taking into account the processes of economic globalization, the development of market relations in the country, the provisions of a number of international obligations in the field of environmental protection, formation of ecological thinking of citizens.

Keywords: ecology, environmental policy, environmental thinking, environmental education, environmental education.

Сазонов В. В., кандидат философских наук, доцент кафедры философии, политологии, психологии и права, Одесская государственная академия строительства и архитектуры (Украина, Одесса), marlinna@yandex.ru

Формирование современной экологической политики государства

Исследовано состояние и проблемы экологической политики в Украине. А именно анализируются само понятие «экология», «политика», «экологическая политика»; определяются методологические составляющие экологической политики: противоречия, законы, принципы, содержание экологической политики: совокупность принципов, целей и задач государственной деятельности. Делается вывод, что реализация экологической политики может осуществляться по следующим основным направлениям и приоритетам: создание единой экологической информационной инфраструктуры; поиск и внедрение научно-технических решений и технологий, направленных на сохранение природы; формирование правовой системы экологических законов и механизма их реализации; разработка и внедрение программ сохранения и улучшения здоровья населения; экологическое образование и воспитание населения; подготовка экологических кадров. Определены основные направления современных исследований экологической политики. Утверждается, что формирование современной экологической политики государства требует срочного внедрения новых принципов и подходов и действенных мер государства, общества, агентов образования, направленных на имплементацию европейской экологической инициативы, внедрения государственной экологической составляющей во все отрасли экономики и сферы деятельности, в том числе образование и воспитание, которые обеспечат сохранение, устойчивого использования и воспроизводства природных ресурсов с учетом процессов глобализации экономики, развития в стране рыночных отношений, положений раяда международных обязательств Украины в области охраны окружающей природной среды, формирования экологического мышления граждан.

Ключевые слова: экология, экополитика, экологическое мышление, экологическое воспитание, экологическое образование.

* * *

УДК 101.1:316.37

Суський Я. С.,

аспірант кафедри соціальної філософії та філософії освіти, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), suskiy_yar@ukr.net

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛЮДИНИ У ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ

Стаття присвячена філософському аналізу репрезентації людини у теорії соціальних систем та теорії Т. Парсонса, зокрема. Проаналізовані основні наукові роботи, які на думку автора, мають відношення до даної проблематики. Проведено дослідження людини як цілісної системи та підкреслюється специфіка буття людини в світі теорії соціальних систем. В статті пропонується для розгляду зв'язок соціальної системи до її органічної основи та до фізичного світу. Зазначаються приклади потреби людини в соціальних відносинах. Автор пише про модифікацію процесу ідентифікації в теорії соціальної дії та виокремлює ідентифікації з чотирма основними типами колективності, що формують основу структури особистості, на якій вибудовується система дорослих ролей. Підкреслюється значення «особистості» – як підсумок розвитку індивіда, найбільш повне втілення всіх людських якостей. Для зв'язкового опису та аналізу людської особистості як системи виокремлюються категорії її гіпотези, засновані на чотирьох основних змінних. Наприкінці мова йде про рольову теорію особистості. Актуальність подальшого дослідження залишається вкрай важливою. Якщо людина і суспільство підкоряються одним і тим же закономірностям, то це говорить нам про можливість дослідження людини як системи в рамках соціальної філософії.

Ключові слова: теорія соціальних систем, соціалізація, суспільство, людина, роль, особистість, індивід.

В людині як цілому все важливо: не тільки те, що відрізняє її від інших речей, але і те, що з'єднує її, є для неї

спільним. Крім того, саме поняття специфічності відносно. Якась властивість людини, узятя окремо і тому здається неспецифічною, але включаючись в цілісну природу людини, стає специфічною. Окремі структурні рівні людини як цілого, наприклад, фізичний і хімічний, теж звичайно розглядаються як неспецифічні. Однак людська істота має певну хімію і фізику. Інша хімія і фізика утворюють не людську істоту. Тільки вся повнота людської природи, а не окремі «сутності» людини можуть дати уявлення про специфіку її буття в соціальному просторі. Потрібно виходити з того, що людина є саме річ (в логічному сенсі слова), а не властивість і не відношення. Річ не складається з властивостей і відносин, а має властивості, проявляє себе у відносинах. Описавши властивості людини, ми ще не охарактеризуємо її структуру, а, значить, не зможемо і визначити її природу, що представляє собою сукупність структури і властивостей (функцій). Природа людини не зводиться ні до діяльності, ні до сукупності суспільних відносин, вона значно багатша і складніша. «Проблема людини» концентрує навколо себе всі інші філософські питання, оскільки будь-яке з них припускає у своїй підставі рішення проблеми людини, її природи, положення в світі й суспільстві.

Широкої популярності в середині ХХ століття набуває праця Т. Парсонса «Про структуру соціальної дії» [3]. Американський вчений, соціолог синтезував теоретичні підходи своїх попередників та розробив загальну теорію дії і, зокрема, соціальної дії як системи, що самоорганізовується. В останній, яка задана набором функціональних проблем будь-якої системи, він аналітично виокремлює підсистему особистості. Орієнтації дійової особи (актора) описуються при цьому за допомогою набору стандартних змінних. Цю теоретичну мову Т. Парсонс використовував для опису будь-якої системи.

Філософський словник визначає «структуру» як сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. Приступаючи до вивчення об'єкта, відомого нам не повністю або невідомого зовсім, ми припускаємо: для того, щоб він існував і зберігався в часі, повинні здійснюватися певні функції. Тому важливо виділити ті частини об'єкта, які забезпечують виконання цих функцій. У цьому основа структурно-функціонального аналізу, запропонованого Т. Парсонсом.

Як відомо, поняття соціальної дії вперше було введено Максом Вебером, якому важливо було підкреслити, що дія, яку чиняє нормальна, культурна людина, містить в собі багато елементів, які чинять спротив зовнішньому спостереженню [1]. Однак ці елементи відомі кожній людині з власного внутрішнього досвіду: це мотиви, цілі, засоби досягнення результату, норми, що визначають дозволене і недозволене та інше. Флоріан Знанецький вводить поняття «визначення ситуації», яке людина робить як перед початком дії, так і в її ході. Крім того, необхідно враховувати цінності і установки, що мають величезне значення в концепції Ф. Знанецького [2].

Цікава доля теорій Т. Парсонса в науковому просторі СРСР, де з початку 1960-х рр., коли соціологія як наука була знову визнана і було дозволено займатися нею, науковці, що прийшли в цю область стали озиратися по сторонах у пошуках якогось матеріалу для роздумів на соціологічні теми [8].

Мета статті. Окреслити постановку проблеми та коротко аргументувати репрезентацію людини як системне явище у теорії соціальних систем. Виокремити значення процесу соціалізації та ролі теорії особистості в даному питанні.

Суспільство являє собою багатокомпонентну і багаторівневу соціальну систему, що включає в себе безліч змінних, основною з яких є людина. Що ж таке «людина»? Поняття «людина» вживається для характеристики загальних, притаманних усім людям якостей і здібностей. Це поняття підкреслює наявність у світі такої особливої спільності, як людський рід, людство, що відрізняється від усіх інших матеріальних систем тільки її властивими способами життєдіяльності.

Дослідження людини як цілісної системи ми можемо віднайти у працях американського мислителя Талкотта Парсонса. Важливими підсистемами тут виступають культура, соціум, особистість та організм. Уявлення про людину як систему передбачає врахування її природно-біологічних ознак і соціальних якостей. Все, що пов'язано з будовою людського тіла і його функціонуванням (обміном речовин, продовженням роду, принципом самозбереження і боротьбою за існування), є вираженням природної характеристики людини. Ці інстинктивні акти, почуття і афекти, вольові якості і риси характеру, властивості пам'яті і задатки – все це є вираз її біологічної природи, яка визначається генетичним матеріалом. Важливість не тільки функціонального, але і структурного аспекту природи людини відзначається і в роботах західних філософських антропологів. Так, Г. Плеснер намагається розгорнути питання про специфіку людського існування в двох напрямках – горизонтальному і вертикальному. Перше розглядає способи стосунку людини до світу і її діяльності в світі. У другому досліджується природне положення людини в світі як організму в ряду організмів. Причому, перший напрям дослідження має, згідно Плеснером, витікати з другого, «культура должна исследоваться как специфическое выражение целого человека как конкретного жизненного единства» [6, с. 102]. Таким чином, структурний аналіз не тільки не виключається, але й служить початковим етапом розгляду специфіки буття людини в світі.

Розгляд зв'язку соціальної системи до її органічної основи та до фізичного світу, як вважає Т. Парсонс, має розпочатися з розгляду фізичних вимог органічного життя – саме так, це бачить американський соціолог. Первинними серед цих проблем є забезпечення їжею і житлом, однак і багато інших чинників також є проблемою. Від відносно простих інструментів і навичок первісних людей до дуже складних систем сучасності, є соціально організованою здатністю активно контролювати і змінювати об'єкти фізичного середовища, інтереси і потреби людей. Технологічні процеси очевидним чином служать реалізації людських потреб і бажань. Технічні навички залежать від культурного середовища: внесок окремої людини в суму технічного знання – це завжди набуток, а не створення повністю нової системи. Технологічні завдання в цьому сенсі завжди здійснюються в соціально зазначеній ролі. Результати в більшості випадків є результатом колективно організованого процесу, а не праці окремої особистості. Така організація повинна розглядатися як прикордонна структура між суспільством як системою та органічним фізичним середовищем.

Соціальні якості людини, такі як дружба чи ворожнеча, любов чи ненависть, патріотизм чи космополітизм і т.д., обумовлюються спільним колективним існуванням людей. Ми можемо споглядати це на прикладі потреби дитини в соціальних відносинах. Важливість цієї потреби визначається тим, що дитина спочатку знаходиться в залежному становищі. В результаті цієї залежності соціально опосередкований контекст соціальних відносин, у якому задовольняються або не задовольняються органічні потреби, стає, мабуть, настільки ж важливим, як і безпосереднє задоволення або відсутність задоволення самих органічних потреб. Надзвичайна чутливість дитини до реакцій значущих для неї дорослих, особливо матері, відкриває дорогу новим можливостям появи фрустрації і навіть травм. Дитина розвиває потреби у відповідних установках дорослих по відношенню до неї. Саме на основі таких нових потреб людина досягає рівнів організації, недоступних тваринам. Навчання зразкам поведінки, що належить культурі дорослих, вимагає нових типів узагальнення, що включають символи, які абстраговані від конкретних ситуацій і співвідносяться з класами об'єктів за допомогою мови. Для того щоб навчитися узагальнювати, необхідно відволіктися від деяких прихильностей, дуже важливих на ранніх стадіях розвитку. Це заміщення здійснюється за допомогою такого роду механізму: дитина формує соціальну прихильність, яка перевершує задоволення будь-якої приватної органічної потреби за допомогою об'єкта. Така прихильність дозволяє дитині відмовлятися від задоволення більш ранніх типів і здобувати нові прихильності, які, незважаючи на те, що ускладнюють отримання колишніх задовольень, забезпечують позитивні реакції з боку значущого соціального об'єкта. Засвоєння узагальнення прийнятно для дитини лише тоді, коли вона відчуває, що дорослі хочуть від неї здійснення певних дій і що її люблять.

Напевно, найбільш значущою характеристикою ототожнення в цьому сенсі є прийняття дитиною в релевантних контекстах цінностей дорослого: дитина починає хотіти для себе того, чого хоче для неї дорослий.

«Ценностные ориентации и другие компоненты культуры наряду со специфическими составными частями, включающими культурную традицию в форме навыков, знаний и т.п., передаются следующему поколению. Через процесс социализации системы ожиданий организуются в образцы выбора, эффективным критерием которого является дифференциальная значимость различных альтернатив для баланса удовлетворения–отсутствия удовлетворения» [3, с. 191].

Модифікація процесу ідентифікації З. Фрейда в теорію соціальної дії підкреслює роль залучення індивіда через процес соціалізації до статусу членства у колективі [5]. Наприклад, нормальна дитина зазвичай досягає, окрім сімейної орієнтації, ідентифікації з чотирма основними типами колективності, набуваючи здатності досягати відповідних цілей, незалежно від конкретних моделей санкцій, що були задіяні під час процесу інтерналізації. Т. Парсонс виділяє такі типи ідентифікації:

- Підгрупа однолітків в цілому, що є уособленням молодіжної культури;
- Школа, яка є прототипом організації, спрямованою на досягнення певних цілей шляхом дотримання нормативності;
- Асоціації однолітків, що є прототипами організацій, призначених формувати й вдольняти спільні інтереси;

– Між статеві діади, що є прототипом суто дорослих відносин, з відкритим еротичним компонентом [4].

Ці ідентифікації формують основу структури особистості, на якій вибудовується система дорослих ролей. Причетність до молодіжної культури веде до засвоєння цінностей суспільства в цілому. В процесі соціалізації особистістю засвоюються, більшою чи меншою мірою, стандарти та ідеали його групи, так що вони стають ефективними мотиваційними силами в його власній поведінці, незалежно від зовнішніх санкцій.

Отже, потрібно зазначити, що в процесі соціалізації особистість починає орієнтуватися на бажання, в яких для неї втілюються цінності батьків, і її органічні потреби стають культурно організованими потребами, оформленими таким чином, що їх задоволення шукається у напрямках, що дозволяють особистості інтегруватися в цю систему взаємодії.

Людство існує як специфічна матеріальна реальність. Але людство як таке самостійно не існує. Живуть і діють конкретні люди. Існування окремих представників людствами виражаємо поняттям «індивід», яке найчастіше вживається в значенні «конкретна людина». При такій постановці питання не фіксуються як особливості дії різних вихідних факторів та різних соціальних умов життєдіяльності. Однак повністю абстрагуватися від дії цих факторів неможливо. Очевидно, що існують великі відмінності між життєдіяльністю дитини і дорослої людини, членом первісного суспільства та більш розвинених історичних епох. Щоб відобразити конкретно-історичні особливості розвитку людини на різних рівнях її індивідуального та історичного розвитку ми будемо використовувати поняття «особистість». Індивід в даному випадку розглядається як відповідний момент для формування особистості, особистість – як підсумок розвитку індивіда, найбільш повне втілення всіх людських якостей.

Особистість є предметом вивчення низки гуманітарних наук, передусім, філософії, психології, соціології. Філософія містить безліч теорій особистості, які відрізняються одна від одної кардинальними методологічними установками. Соціальний стан індивіда прямо пов'язаний з характером і змістом праці та умовами його життя, з його статтю, віком, етнічної та релігійної приналежністю, сімейним станом і положенням в системі управління суспільними процесами.

Особистість – це відносно стійка і цілісна система соціальних якостей, що характеризують даного індивіда, придбаних і розвинутих ним в процесі взаємодії з іншими людьми і є продуктом суспільного розвитку. Але й поняття особистості потребує уточнення. Справа в тому, що воно може бути застосоване як до певної людини, підкреслюючи її індивідуальність, так і для позначення соціального типу особистості.

Т. Парсонс у своїй роботі «Про структуру соціальної дії» [2] пише, що для зв'язкового опису та аналізу людської особистості як системи потрібні категорії й гіпотези, засновані на чотирьох основних змінних:

1. Основи психології поведінки: мотивація, баланс між задоволенням і відсутністю задоволення, первинні потреби і можливі потреби в соціальних відносинах, пізнання і навчання, так само як і основні механізми когнітивного та катексично-оцінюючого навчання та регулювання. Котрі включають дослідження таких механізмів навчання, як диференціація та узагальнення, в яких панує когнітивний інтерес, а також підкріплення, придушення, гальмування, заміщення, отождоження й імітація.

2. Процеси розміщення, за допомогою яких зусилля, спрямовані на задоволення, розподіляються між різними доступними об'єктами і обставинами, а можливості задоволення розподіляються між різними потребами. Ці процеси утримують конфлікт і тривогу у межах, необхідних для нормальної роботи системи особистості. При порушенні ж безперешкодного перебігу цих процесів потрібно включення в дію спеціальних механізмів захисту і регулювання.

3. Механізми захисту і регулювання, за допомогою яких різні компоненти диспозицій потреб внутрішньо інтегровані в систему і спрямовані на об'єкти.

4. Інтеграція потреб особистості, у якійсь мірі здатну до самоконтролю та цілеспрямованим діям. Характер, що триває особистості може бути зрозумілий тільки у співвіднесенні порівняно незалежних проміжних рівнів інтеграції у структурі особистості з механізмами регулювання, що зв'язують ці рівні один з одним. Органічні підстави структури потреб особистості продовжують функціонувати протягом усього життя. Але в силу пластичності людського організму вони безпосередньо детермінують поведінку дорослої людини набагато менше, ніж поведінку багатьох інших біологічних видів. Через навчання і досвід взаємодії вони інтегруються з символічними структурами культурних традицій, утворюючи систему взаємозалежних набутих потреб, багато з яких тісно переплетені з прихильностями до специфічних об'єктів та зі специфічними системами рольових очікувань.

«Структура человеческой личности в высшей степени автономна и социализирована в сравнении со своим физиологическим основанием. Кроме того, личность обычно обладает высокой степенью автономии по отношению к социальной ситуации в любой конкретный момент в том смысле, что изменения социальной ситуации не вызывают полностью соответствующих изменений в системах личностей» [3, с. 192].

Нас, звісно, цікавить рольова теорія особистості, яка користується значним успіхом в сучасних дослідженнях. Процес засвоєння індивідом соціальних ролей, що здійснюється в ході соціалізації особистості, включає в себе три основні компоненти:

– перший з них полягає в інтерналізації індивідом мотивацій, що конкретизуються у вигляді прийнятих для даного суспільства і даної сукупності ролей в цьому суспільстві орієнтирів поведінки;

– другим компонентом цього процесу є надання суспільством індивіду сприятливих для нього умов діяльності відповідно до продиктованих йому ролей;

– й третім, нарешті, оскільки індивід взаємодіє з іншими людьми в системі колективів, основною умовою їх солідарності є дотримання виконання індивідами належних рівнів лояльності по відношенню до колективних інтересів і потреб.

«На всех стадиях процесса социализации, с социологического стороны взаимопроникновения описывается с помощью сущностного понятия роли» [4, с. 472].

Роль як одиницю соціальної системи ми будемо розуміти, як систему взаємодії множинності осіб, аналізованої в рамках системи координат теорії дії. Безумовно, соціальна система складається з взаємних індивідуальних акторів. Тому взаємини представляють

собою такі сукупності діючих сторін, оформлених у вигляді відносин, в яких вони орієнтовані один на одного, враховують один одного. Для аналітичних цілей, як правило, найбільш важливою одиницею соціальної структури є не конкретна особа, а її роль.

«Роль – это такой организованный сектор ориентации актора, который конституирует и определяет его участие в процессе взаимодействия. Она включает набор взаимно соотношенных ожиданий, касающихся действий как самого актора, так и тех, с кем он взаимодействует. И актор и те, с кем он взаимодействует, имеют такие ожидания» [3, с. 194].

Підкреслюючи, що саме ролі, а не особистості є одиницями соціальної структури, ми можемо зрозуміти необхідність деякого елемента люфту у відносинах між структурою особистості і виконанням ролі. Рольові ситуації можуть приймати для актора будь-які значення, які можливі для ситуацій загалом. Їх значення, що роблять вплив на мотивацію поведінки, будуть різні для різних особистостей. Але оскільки впорядкованість реакцій особистості суттєва для підтримки стабільності певного сектора соціальної системи, існують деякі механізми контролю для утримання потенційного різноманіття реакцій актора в більш вузьких межах, ніж ті, які визначаються простим поєднанням ситуації та особистості актора без уточнення рольових очікувань.

«Важной характеристикой большинства социальных ролей является то, что действия, необходимые для их выполнения, не предписываются во всех подробностях, а допустимым считается некоторый диапазон варибельности. Отклонение в известных пределах не влечет санкций» [3, с. 196].

Цей діапазон свободи дозволяє акторам з різними типами особистостей в цілому відповідати очікуванням, пов'язаним з ролями, без надмірних напружень. Треба також зауважити, що рольові очікування дійсно здійснюють вплив на індивідуального актора, який цілком може породжувати напругу, що мають значний вплив на різні типи особистостей. Цей вплив здійснюється в таких діях, які в свою чергу викликають множини соціальних наслідків і часто призводять до розвитку нових механізмів соціального контролю, або породжують тенденцію до змін, або і те, і інше. При посередництві описаних механізмів особистість і рольова структура утворюють надзвичайно взаємозалежні системи.

З точки зору соціальної системи, роль – це певний елемент узагальненої стандартизації дій індивідів, що входять в цю систему. Але це не просто статистична тенденція. Важливе значення тут мають категорії мети й стандарту. З точки зору актора його роль визначена нормативним очікуванням членів групи, сформованим в соціальних традиціях цієї групи. Наявність таких очікувань складає істотну особливість ситуацій, в яких знаходиться актор. Прийняття або неприйняття цих очікувань тягне за собою санкції схвалення і нагороди або осуду і покарання. Більше того, очікування складає частину його власної особистості.

В центрі уваги нашого аналізу знаходиться зв'язок між нормативними системами, у той час як ролі є компонентами більш віддаленими за напрямом особистісним системам, а цінності та норми є компонентами, більш віддаленими в бік культурних систем. Соціальна роль означає тут не просто як сектор конкретної системи дій даного індивіда,

але як саме такий сектор в тій мірі, в якій він одночасно і підпорядкований певній сукупності нормативних очікувань на рівні соціальної системи, і пов'язаний з сукупністю відносин з іншими виконавцями такого типу, що разом вони складають колектив.

Висновки і пропозиції. Уявлення про людину як систему передбачає врахування її природно-біологічних ознак і соціальних якостей. Людина залежна від соціальних відносин, в процесі яких формуються її соціальні якості під впливом спільного колективного існування. Через процес соціалізації відбувається залучення до статусу членства у колективі, особистість починає орієнтуватися на бажання, в яких для неї втілюються цінності батьків, колективу, групи і т.д., її органічні потреби стають культурно організованими потребами, оформленими таким чином, що їх задоволення шукається у напрямках, що дозволяють особистості інтегруватися в цю систему взаємодії. Тут же, і реалізуються соціальні ролі індивідів. Соціальна роль визначена нормативним очікуваннями членів групи, до якої належить особистість, та формується в соціальних традиціях таких груп. Сукупність таких взаємодій, в процесі яких індивіди виконують певні соціальні ролі, що є живою та динамічною тканиною соціальної системи. Напевно, повна характеристика особистості визначається її статусно-рольовим набором. Її елементи не завжди гармонійно поєднуються один з одним, а іноді і зовсім призводять до внутрішнього рольового конфлікту.

Підхід філософії до проблеми людини відрізняється від безлічі наук своєю специфікою постановки та вирішення питань. Вона концентрує навколо себе всі інші філософські питання, оскільки будь-яке з них припускає у своїй підставі рішення проблеми людини, її природи, положення в світі і суспільстві. Буття людини, взагалі, системне явище. Усе пов'язано з усім, все впливає на все. Людина – це система систем, що існує в системі. А закони, за якими живуть складні системи – фундаментальні. Коли елементи об'єднуються в систему, виникає щось нове, і у цього нового виникають властивості, яких не було і не могло бути у окремих елементах, незалежно від їх природи. Якщо людина і суспільство підкоряються одним і тим же закономірностям, то це говорить нам про можливість дослідження людини як системи в рамках соціальної філософії.

Список використаних джерел

1. Гайдено П. П., Давыдов Ю. Н. История и рациональность: Социология Макса Вебера и веберовский ренессанс. – М.: Политиздат, 1991. – 367 с.
2. Знанецкий Ф. Исходные данные социологии // Американская социологическая мысль. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С.61–75.
3. Парсонс Т. О структуре социального действия / Т. Парсонс; пер. с англ. – М.: Академический Проект, 2000. – 880 с.
4. Парсонс Т. Система координат действия и общая теория систем действия: культура, личность и место социальных систем // Американская социологическая мысль. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С.462–478.
5. Парсонс Т. Соціальна структура і особистість / Пер. з англ. В. Верлоки і В. Кебуладзе. – Дух і літера, 2011. – 338 с.
6. Плеснер Г. Ступени органического и человек // Проблема человека в западной философии. – М.: Изд-во «Прогресс», 1988. – 552 с.
7. Чеснокова В. Макс Вебер. Социальное действие // Язык социологии. – М.: Издательство ОГИ, 2010. – С.51–79.
8. Чеснокова В. Талкотт Парсонс. Попытка создания общей теории // Язык социологии. – М.: Издательство ОГИ, 2010. – С.422–455.

References

1. Gaidenko P. P., Davydov U. N. *Istoria i racionalnost: Sociologia Maxa Webera i Weberovskiy renessans*. – M.: Politizdat, 1991. – 367 s.
2. Znaniecki F. *Ishodnie dannie sociologii // Americanskaya sociologicheskaya mysl*. – M.: MGU, 1994. – S.61–75.
3. Parsons T. *O stryktyre socialnogo deistviya / T. Parsons; per. s angl.* – M.: Academichekiy proekt, 2000. – 880 s.
4. Parsons T. *Sistema koordinat deistviya i obshaya teoriya system deistviya: klytyra, lichnost i mesto socialnix sistem // Americanskaya sociologicheskaya mysl*. – M.: MGU, 1994. – S.462–478.
5. Parsons T. *Sotsialna structura i osobistist / Per. s angl. V. Verloki i V. Kebuladze*. – Duh i Litera, 2011. – 338 s.
6. Plesner G. *Stypeni organicheskogo i chelovek // Problema cheloveka v zapadnoi filosofii*. – M.: «Progress», 1988. – 552 s.
7. Chesnokova V. *Max Weber. Socialnoe deistvie // Yazik sociologii*. – M.: «OGI», 2010. – S.51–79.
8. Chesnokova V. *Talcott Parsons. Popitka sozdania obshei teorii // Yazik sociologii*. – M.: «OGI», 2010. – S.422–455.

Suskiy Y. S., *postgraduate student, department of social philosophy and philosophy of education, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), suskiy_yar@ukr.net*

Representation of human in the theory of social systems

The article is devoted to philosophical analysis of human representation in the theory of social systems and T. Parsons theory, in particular. The basic scientific work, which the author believes to be relevant to this issue. A study of man as an integrated system and emphasizes the specificity of human existence in the light of the theory of social systems. In the article the link to review the social system to its organic base and the physical world. Indicate examples of human needs in social relations. Author writes about a modification of the identification process in the theory of social action and identification of isolates four main types of collectivity that form the basis of personality structure, which is built on a system of adult roles. Emphasized the importance of «individuals» – as a result of the individual, the most complete realization of all human qualities. For coherent description and analysis of the human person as the system distinguishes categories and hypotheses based on four key variables. At the end it comes about the role of personality theory. The urgency of further research is extremely important. If the person and society obey the same laws, it tells us the opportunity to study how human systems within social philosophy.

Keywords: social systems theory, socialization, society, man role, personality, individual.

Suskiy Y. S., *аспірант кафедри соціальної філософії та філософії освіти, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), suskiy_yar@ukr.net*

Репрезентация человека в теории социальных систем

Статья посвящена философскому анализу репрезентации человека в теории социальных систем и теории Т. Парсонса, в частности. Проанализированы основные научные работы, которые, по мнению автора, имеют отношение к данной проблематике. Проведено исследование человека как целостной системы и подчеркивается специфика бытия человека в свете теории социальных систем. В статье предлагается для рассмотрения связь социальной системы с ее органической основой и с физическому миру. Указываются примеры потребности человека в социальных отношениях. Автор пишет о модификации процесса идентификации в теории социального действия и выделяет идентификации с четырьмя основными типами коллективности, формирующие основу структуры личности, на которой выстраивается система взрослых ролей. Подчеркивается значение «личности» – как итог развития индивида, наиболее полное воплощение всех человеческих качеств. Для связного описания и анализа человеческой личности как системы выделяются категории и гипотезы, основанные на четырех основных переменных. В конце речь идет о ролевой теории личности. Актуальность дальнейшего исследования остается крайне важной. Если человек и общество подчиняются одним и тем же закономерностям, то это говорит нам о возможности исследования человека как системы в рамках социальной философии.

Ключевые слова: теория социальных систем, социализация, общество, человек, роль, личность, индивид.

* * *

УДК 008

Цвібель А. О.,
аспірантка, Київський національний університет ім.
Тараса Шевченка (Україна, Київ), asiya@bell@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ФІЛОСОФІЇ ПРАГМАТИЗМУ

Окреслено основні джерела прагматичної думки як філософії та методології дії та сприйняття, що є суттєвими для більш широкого розуміння смислів прагматичної філософії. Дослідження демонструє тісні теоретичні

зв'язки між ключовими європейськими напрямками та прагматизмом. Виявлено основні джерела прагматизму та підкреслено відмінності між лінійними думками головних постатей американської течії: Ч. Пірса, Дж. Дьюї, У. Джеймса. У статті прослідковано трансформацію базових понять, які прагматизм запозичив у європейських філософів. Репрезентовано дослідження теоретичних витоків прагматизму відомих філософів, а також власні наукові розвідки автора. Проведений аналіз актуалізує питання походження прагматизму з класичної філософії та рефлексії на раціоналізм, що мали ключову роль у становленні ідей прагматизму, його швидкому поширенню та амбівалентності ключових принципів напрямку. Дане дослідження важливе для вивчення ролі прагматизму як рефлексивної течії на західну філософську думку в цілому.

Ключові слова: прагматизм, дія, сприйняття.

Діалектична єдність загальнолюдського та національно-самобутнього репрезентує те, як національно-специфічне постає системою взаємовпливів, протиставлень вчень та систем. Прагматизм є гнучким у науковому сенсі – таким, що адаптується, згідно з вимогами сучасності. Прагматизм дозволяє плюралізм та суперечності без необхідності їх вирішення – вони відпочатково «знімаються» специфікою прагматичної максими і тлумачення істини, яка не претендує на абсолют чи гранично можливу об'єктивність. Так, Джеймс посилається на Пірса, не розділяючи антиноміалістичну позицію останнього. Цікаво прослідкувати і джерела: думка Пірса ідейно апелює до Канта. Він вважає прагматизм вченням для специфічного кола людей. На відміну від Джеймса та Дьюї – вони намагаються популяризувати напрям, представити його як практичний і доступний. Джеймс ідейно тяжіє до британської філософії (Бергсон та емпіризм), Дьюї, як не дивно, – до Гегеля (зокрема, натуралістична спрямованість його вчення). Плюралізм інтересів кожного з основоположників та послідовників прагматизму, редукція та популяризація суттєво ускладнює визначення його принципів, методів та походження. Однак, спільні риси прослідкувати нескладно.

В основі прагматизму лежить теорія «сумнівів–віри», заснована на понятті «прагматичної віри» І. Канта і теорія значень. Кант у «Критиці чистого розуму» (далі КЧР) підкреслює, що коли необхідно діяти, але немає повних знань про обставини дії, людина мусить робити деяке передбачення і вірити, що його дія буде успішною [10, с. 95–96]. Тобто, якщо людині не вистачає знань для рішення про дію, вона має спиратись на прагматичну віру для вчинення дії. Прагматична віра як емпірично визначена для Канта – найслабша, суб'єктивна і випадкова, її легко зруйнувати – однак згодом, у інших філософів поняття прагматичної віри набуває центральне значення. Якщо сумнів у сенсі Ч. Пірса постає станом скептичного вибору між альтернативними рішеннями, то віра є готовністю до дії за обраним алгоритмом і впевненість в успіху такої дії [13, с. 243, 239]. У Джеймса переосмислює ключову частину вчення Пірса і додає поняття волі до віри як найбільш продуктивного елемента діяльності людини [5, с. 13]. Теорія Джеймса окреслена ним самим як радикальний емпіризм. Теорію інструменталізму запровадив Д. Дьюї: згідно із нею, поняття постають інструментами подолання сумніву на шляху до віри [7, с. 105; 6, с. 268].

В основі філософії лежать практичні смисли, пов'язані з діяльністю людини. Багато із філософських течій розглядає поняття «дії» не як основне – як дещо, що є залежним від інших процесів чи понять – свідомість, суспільство, розум тощо. У таких підходах питання про дію завжди зводиться до ієрархії важливості проблем. Згідно «піраміди потреб» А. Маслоу [11], існує кілька